

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRKİYE'DE KAMU VE ÖZEL SEKTÖRDE İÇ DENETİM UYGULAMALARI

AUTHORS: Fikret KARTAL

PAGES: 8-36

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/150705>

TÜRKİYE'DE KAMU VE ÖZEL SEKTÖRDE İÇ DENETİM UYGULAMALARI

Fikret KARTAL*

Öz

Başta finansal kurumlar olmak üzere büyük ve kurumsal işletmelerde yaygınlaşan iç denetim uygulamalarının taşıdığı kimlik ve nitelik son dönemlerde değişmiştir. İşletme ve kamu kurumlarında iç denetim, amaçlara ulaşılması; risklerin belirlenmesi, tanımlanması ve kontrol edilmesi; kurumsal risk yönetim anlayışının yerleşmesi bakımından etkin bir konuma sahiptir. Çalışmada, denetimin misyonu ve işlevi, iç denetimin konumu ve özellikleri tanımlanmış; Türkiye’de iç denetimin işletmelerde ve kamuda uygulanması konusundaki gelişmeler değerlendirilmiş; denetimin en etkili ve yaygın olduğu Türk bankacılık sektöründe iç denetimin yeri ve usulleri detaylı olarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denetim, İç Denetim, Türk Bankacılık Sektörü

PUBLIC AND PRIVATE SECTOR INTERNAL AUDITING PRACTICES IN TURKEY

Abstract

The nature of internal auditing practices for companies, particularly for financial institutions, has changed in recent years. Internal auditing function in both public and private sector contributes to management’s strategic objectives; to identify, assess, manage and control all kinds of risks and situations; to establish and maintain enterprise-wide risk management. In this paper, the mission of auditing and characteristics of internal audit activity are defined; the evolution of internal auditing in public and private institutions of Turkey are assessed; the

* Dr., Birleşik Fon Bankası A.Ş. Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı, E-mail: kartal.fikret@gmail.com

principles and procedures of internal auditing in the Turkish banking sector which has the most effective and developed auditing are described in detail.

Keywords: Auditing, Internal Auditing, Turkish Banking Sector

Giriş

Ekonomik ve sosyal dinamiklerin etki ve baskısı altında yönetim anlayışı ve iş yapma kültüründe yaşanan değişim sonucu, ekonomik ve mali işlemlerin genel kabul görmüş uluslararası standart ve ilkeler kapsamında kontrolünü içeren geleneksel denetim anlayışının çerçevesi genişlemiş; faaliyetlerin verimliliğini değerlendiren, üst düzey yönetime güvence ve danışmanlık hizmeti sunan, dolayısıyla işletmenin amaçlarına ulaşmasına hizmet eden ve değer yaratan aktif bir süreç olarak denetim kimlik ve misyon değiştirmiştir.

Denetim, uygulama alanları açısından, işlemlerin yasal mevzuata uygunluğunu araştıran kamu denetimi; finansal veri ve tabloların güvenilirliği konusunda güvence sunan bağımsız denetim; finansal tablolara yansıyan işlemlerin yanı sıra tüm faaliyetleri verimlilik ve etkinlik açısından izleyen, bilgi ve denetim açısından yönetime destek sunan iç denetim şeklinde üçlü bir yapıda ele alınabilir. İç denetim faaliyeti daha genel olarak; finansal bilgilerin sağlıklı şekilde üretilmesi, muhasebe kayıtlarının standartlara uygun şekilde yapılması, varlıkların ve değerlerin korunması, faaliyetlerdeki riskli alanların tespiti ve kontrolü, muhtemel hile ve yolsuzlukların tespiti, hata ve kötü niyetli işlemlerin önüne set konulması, yönetim tarafından tesis edilen kural ve ilkelere uygunluk ile işletmenin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak diğer çalışma, inceleme ve raporlama süreçlerini kapsamaktadır.

Değişen mevzuat ve standartlara uyum zorunluluğu, artan rekabet, küresel kriz ortamı ve işletmelerin çok ortaklı yapısı nedenleriyle, iç denetim başta finansal kurumlar olmak üzere büyük ve kurumsal işletmelerde değişen ve ağırlığı artan bir role sahip olmuştur. Küreselleşmenin yaygın etkileri ve yoğun şekilde

izlenen liberal politikalar kamu yönetiminin faaliyetlerine de sirayet etmiş, geleneksel ve merkeziyetçi yapıdan uzaklaşan anlayış kamu kurumlarının iç denetim sistemlerini şekillendirmiştir. Türkiye’de özellikle son beş yılda Avrupa Birliği müktesabatına uygun şekilde kamu kurumlarının iç denetim sistemleri yeniden yapılandırılmıştır.

Türkiye’de iç denetimin kapsamı ve gelişimini inceleyen çalışmanın ilk bölümünde denetimin misyonu ve gelişimi genel çizgilerle tanımlanarak, iç denetimin kapsamı, işlevi ve kurum içindeki konumu detaylı olarak değerlendirilmiş; ikinci bölümde Türkiye’de işletme ve kamu kurumlarında iç denetim uygulamalarının gelişimi ve mevzuattaki yeri açıklanmış; son bölümde ise iç denetim uygulamalarının en etkili ve yaygın şekilde tatbik edildiği sektör olan Türk bankacılık sistemi iç denetim bağlamında incelenmiştir.

1. İÇ DENETİMİN KAPSAMI VE GELİŞİMİ

1.1 Denetimin Misyonu ve Gelişimi

Ekonomik hayatın vazgeçilmez unsuru olan, üretim, ticaret, satış, hizmet faaliyetlerini yerine getirerek toplumun ihtiyaçlarını karşılayan işletmelerle ilgili kararların doğru şekilde ve yerinde alınabilmesi için güvenilir ve gerçek bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bilgiler, sadece işletmenin karar vericileri olan yöneticiler açısından değil, işletme ile ilgileri bulunduğu belirtilebilecek olan ortaklar, yatırımcılar, çalışanlar, kamu kurumları, finansman kuruluşları ve özellikli durumlarda kamuoyu bakımından da önemlidir. İşletme faaliyetlerinin ekonomi için önemi ve ilgili kesimlerin geniş olması, doğru ve güvenilir bilgi gereksinimini karşılayacak muhasebe ve denetim standartlarına ihtiyaç doğurmuş ve uluslararası alanda geçerli olan ilke ve standartlar oluşturulmuştur.

Sağlıklı bilgilerin temini ve güvenilir raporların oluşturulmasında iki ayrı süreç bulunmaktadır. Birincisi, faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında veya belirli dönemlerde bilginin işlenmesi esnasında temel muhasebe standartlarına ve ilkelerine uyulması, ihtiyaç duyulan kontrollerin yapılmasıdır. İkinci aşamada

ise, sözkonusu standart ve ilkeler doğrultusunda bir kimliğe kavuşturulan bilgilere (finansal tablo, veri ve açıklamalar) yönelik denetim prosedürünün işlerlik kazanmasıdır. İşletmeye ilişkin bilgilerin yayınlanmadan ve ilgililere ulaştırılmadan önce denetimi sonucunda, işletme içi süreçlerle elde edilen bilgilerin doğruluğu ve gerçeğe uygun olduğu onaylanmaktadır. Bu süreçler ve fonksiyonları içeren denetim genel anlamda; bir işletme, ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş standartlara ve mevzuata uygunluğunu araştırmak ve görüş belirtmek üzere kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir. Ancak denetim kavramı açıklanan bu teknik sınırların, mevzuat uygunluğunun ve belge kontrolünün ötesinde geniş bir çerçevede ele alınmakta; faaliyetlerin verimliliği, işletme kaynaklarının etkin şekilde kullanımı, geçmiş performansın değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik öneri, öngörü ve düşüncelerin açıklanması gibi değer yaratan bir yönetim aracı olarak tanımlanmaktadır.

Denetim çalışmaları günümüzdeki anlamından çok daha dar bir kapsamda 1900'ü yılların başından itibaren uygulama alanı bulmuş, işletme belge ve kayıtları üzerinden hata veya hilelerin ortaya çıkartılması fonksiyonu şeklinde, "Belge Denetimi" olarak anlam kazanmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren belge bazında kontrolden finansal tabloların bir bütün olarak incelenmesi ve görüş verilmesine geçilmiş, denetim fonksiyonu "Finansal Tablo Denetimi" olarak algılanmış; denetimin bu bölümü günümüze kadar devam etmiştir. Modern iç denetim anlayışı ikinci dünya savaşından sonra ABD'de gerçekleşmiştir. ABD'de şirketlerin finansal raporlarının doğruluğunu ve muhasebe kontrolleriyle uyumunu inceleyen bağımsız denetim faaliyetlerinin yanı sıra, şirketlerin gelişen ve karmaşıklaşan işlem türleri ve hacimleri, farklı coğrafyalarda faaliyet göstermeleri, şeffaflık ve kurumsal yönetim ilkesinin önem kazanması gibi faktörler iç denetim faaliyetlerinin kapsam ve içeriğini de geliştirmiştir. Son dönemlerde işletmelerde iç kontrol yapısına ağırlık verilmeye başlanmasıyla, denetim yaklaşımı da gelişmiş, "Sistemlere Dayalı Denetim Yaklaşımı" adı ile denetim tanımlanmıştır. Ayrıca "Faaliyet Denetimi" yaklaşımı da yeni bir denetim türü olarak kullanılmıştır. İç denetimin genel kabul görmüş standart ve uygulama metodlarıyla profesyonel bir meslek haline gelmesi,

1941 yılında ABD'de kurulan İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors) ile gerçekleşmiş ve iç denetim kurumsal kimlik kazanmıştır. İlk olarak 1947 yılında yayımlanan "İç Denetimin Sorumlulukları Bildirgesi" zamanla iç denetim standartlarına dönüşmüş; 1978 yılında ilk "Genel Kabul Görmüş İç Denetim Standartları" yayımlanmış; iç denetim standartlarının 2009 yılında yürürlüğe giren son şekli ise birçok yasal düzenlemede atıf yapılan temel bir düzenleme mahiyetini edinmiştir (Bozkurt, 2012: 4; İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2009: 1).

ABD ve Avrupa'da bazı büyük kurumlarda ortaya çıkan yolsuzluk ve suistimale dönük işlemler bir yandan denetimin istenen düzeyde çalışmadığını ya da çalıştırılmadığını ortaya çıkarırken, diğer yandan etkin bir denetimin önemini ortaya koymuştur. Mali tablolarda yer alan bilgi ve büyüklüklerin gerçeği yansıtmadığı, varlık olarak gösterilen değerlerin çok kısa süre içinde zarar hanesine kaydedildiğinin ortaya çıkması yatırımcıların ve diğer ilgililerin denetimden geçmiş verilere duydukları güveni sarsmıştır. Muhasebe ve denetim skandalları olarak adlandırılan bu gelişmeler nedeniyle bir yandan şeffaflık, hesap verebilirlik, sorumluluk gibi dinamikleri kapsayan kurumsal yönetim anlayışı daha fazla öne çıkarken; diğer yandan denetimin etkinliği, bağımsızlığı, bağlı olduğu yönetim kurulu, denetim komitesi veya ilgili organın konumu gibi faktörler artan şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Küresel kriz ortamında reel ve finansal sektör, kurumsal yönetim ve risk yönetiminin geliştirilmesine daha fazla önem vermeye yönelmiş; otoriteler ve ekonomik koşullar işletmeleri, kurumsal çapta değerlendirmeler yaparak risklerini azaltmaya ve etkin risk stratejilerini uygulamaya yönlendirmiştir. Bu aşamada iç denetimin risk yönetimine sunabileceği katkılar gündeme gelmiştir. Kamu kurumları da dahil olmak üzere tüm kurum, kuruluş ve organizasyonlarda, bir yönetim aracı; izleme ve bilgilenme mekanizması; kontrol, yönlendirme ve uyum süreci olarak denetim fonksiyonunun önemi artmaktadır.

Günümüzdeki uygulamalarıyla denetimde çeşitlilik genel anlamda üçe ayrılmaktadır. Bunlar (Bozkurt, 2012: 4-6):

(i) Finansal tablo denetimi: Finansal tabloların işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında doğru ve güvenilir bilgi sunduğu, genel kabul görmüş standartlara ve mevzuata uygun olduğu konusunda görüş oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bu denetim türü, özellikle dış denetim veya bağımsız denetim olarak adlandırılan işletme dışı yetkili denetim birimlerinin gerçekleştirdikleri bir faaliyeti içermektedir.

(ii) Uygunluk denetimi: Otoriteler tarafından konulmuş standart ve kurallara uygulayıcının/işletmenin uyma derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Uygunluk denetimi işletme içi veya dışı kişilerce yapılmaktadır. Örneğin işletme faaliyetlerinin vergi mevzuatına uygunluğunun incelenmesi Maliye Bakanlığı'nın yetkili denetim elemanları tarafından yerine getirilmektedir. İşletme içi kurallara uygunluk açısından ise iç denetçiler görev yapmakta, bankalarda ise bu görev teftiş kurulları veya yeni mevzuattaki tanımlarıyla iç denetim birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

(iii) Faaliyet denetimi: İşletme faaliyetlerinin verimliliğini, etkinliğini, performansını, hedeflere ulaşma derecesini ölçmeye yarayan denetim türüdür. İşletmenin tüm birim ve departmanlarını ilgilendiren bu denetim genelde danışmanlık firmaları veya bağımsız denetim tarafından gerçekleştirilmekle birlikte, işletme içi organlarda bu denetimi yapabilmektedir.

Sözkonusu denetim türlerini ifa eden denetçiler üç gruba ayrılabilir. Bunlar: işletmenin çalışanları olan ve üst yönetime bağlı olarak faaliyet gösteren, yasal ve kurum içi mevzuat, ilke ve kurallara uygunluğu denetleyen, riskleri belirleyen, suistimal ve hileleri araştıran iç denetçi; işletmelerin finansal tablolarının güvenilir ve mevzuata uygun olmasını amaçlayan, işletme bünyesinde yer almayan bağımsız/dış denetçi; kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan ve işletme faaliyetlerinin yasal mevzuata uygun şekilde gerçekleştirilmesini tetkik eden kamu denetçisidir.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants) bünyesinde oluşturulan, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standards Board), birçok ülkede uygulama ala-

nı bulan "Uluslararası Denetim Standartları"nı (ISA-International Standards on Auditing) hazırlamıştır. Bu standartlar, Türkiye'de sermaye piyasası mevzuatına tabi işletmelerin denetiminde zorunlu olarak uygulanmakta olup, yeni Ticaret Kanunu doğrultusunda kapsama alınacak diğer işletmelerde de tatbik edilecektir. Diğer yandan günümüze kadar ABD menşeli genel nitelikteki denetim standartları geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

1.2 İç Denetimin Kapsamı

İşletme yönetiminde ve faaliyetlerinde; şeffaflık, hesap ve retilirlik ve sorumluluk anlayışlarının bulunmaması halinde, faaliyetler standart ve ilkelerden ziyade güvene dayalı karşılıklı iletişimle yapılandırılmaktadır. Bu durum etkin bir iç denetim sisteminin oluşmasını engellemektedir (Alagöz, 2008: 122). Diğer yandan iç denetim faaliyetleri, büyük ve kurumsal işletmeler haricinde, zaman zaman bir maliyet unsuru olarak görülebilmektedir. İşletmede hile ve yolsuzlukların olmayacağı, işlemleri gerçekleştiren birim yetkililerinin yönlendirmesi ve gözetimi altında, karşılıklı güvenle faaliyetlerin olağan akışı içinde icra edileceği yönünde bir anlayış ve uygulama sözkonusudur.

İç denetimin temel işlevi yolsuzluk ve suistimalleri ortaya çıkarmak değildir. Ancak iç denetim faaliyetleri doğası gereği hatalı işlemleri ve usulsüzlükleri de ortaya çıkarabilecek bir işleve sahiptir. İç denetim, işletmeye yönelik bir hizmet olarak, işletmenin faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmek amacıyla işletme bünyesinde oluşturulan bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur (Institute of Internal Auditors, 1999: ii). Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (The European Confederation of Institutes of Internal Auditing) iç denetimi; bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyeti olarak tanımlamış, iç denetimin kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olduğunu belirtmiştir (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 17-18).

Profesyonel iç denetim sisteminin esas olarak işletme yönetimine güvence ve danışmanlık konularında katkısı sözkonusudur. Herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın işletme faaliyetlerinin tümünü içeren iç denetim; risklerin belirlenmesi, tanımlanması ve yönetilmesinde yönetim, risk yönetimi ve iç kontrol alanlarında aktif olan süreçlerin yeterliliği, etkinliği ve amaca uygunluğu hakkında objektif bir güvence sağlamakta; diğer yandan, yaptığı çalışmanın bir parçası olarak tavsiyelerde bulunan danışmanlık hizmetlerini de yerine getirmektedir. Risk yönetiminin bir bütün olarak iyi ve etkin çalıştığı ve belirli özel risklerin beklenen ve istenen düzeyde yönetildiği; iç kontrol süreçlerinin riskleri kabul edilebilir bir düzeyde tutmak ve yönetmek için gerektiği gibi çalıştığı konularında yönetime ve yönetim kuruluna objektif güvence sağlanmaktadır. İç denetim, kurumun etik iklimi ve ortamının durumunu periyodik olarak değerlendirmektedir (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 13-18). Yönetim kurulunun görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesinde yönetime destek sunan iç denetim aynı zamanda yönetim kurulu ve özel komiteler için önemli bir bilgi kaynağıdır. Diğer yandan yönetim kurulu adına risk yönetim çerçevesini kuran ve işleten kurumsal risk yönetimi de iç denetimin etkinliğine ve başarısına katkı sunmaktadır (Institute of Internal Auditors, 2009a).

Etkin bir iç denetim sisteminin kurulması üst yönetimin görevleri arasında yer aldığı gibi, üst yönetimden beklenen bir durumdur (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 18). İşletmelerde üst yönetimin veya yönetim kurulunun, faaliyetlere ilişkin kararların alınması ve faaliyetlerin icrası üzerinde yoğunlaşması ve denetim faaliyetlerini aksatabilecek olması sebebiyle, işletme bünyesinde denetim işlerini yerine getirecek iç denetim birimleri oluşturulmuştur. İşletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirmesi sürecinde işletme içinde bulunan, gelişmelere ve konulara daha hakim olan iç denetimin farklı bir boyut kazanması sonucu, iç denetimin işletme içi konumunda değişiklikler gündeme gelmiştir. İşletme içi denetimin bağımsız ve tarafsız olabilmesi, mevzuata ve standartlara aykırı işlemlerde gerçeği yansıtan raporlar hazırlaması, dolayısıyla işletme içindeki farklı çıkar grupları ya da dengeleri gözetmeksizin hareket ede-

bilmesi için doğrudan yönetim kuruluna veya özel nitelikli bir komiteye bağlı olması gibi bazı yaklaşımlar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

İç denetimin bağımsızlığını sağlamak için, iç denetim biriminin işlevsel olarak denetim komitesi gibi bir organa, idari olarak ise kurumun başkanı düzeyinde bir kişiye bağlı olması gereğine işaret edilmektedir (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 10-20). Hiyerarşik açıdan üst yönetimden bağımsız ve sadece yönetim kuruluna karşı sorumlu olan denetim komitesine bağlılık sonucunda iç denetimin çıkar çatışması ve önyargılardan uzak kalabileceği belirtilebilir (Office of the Auditor General Manitoba, 2006). Türkiye’de sermaye piyasası mevzuatına tabi olan şirketlerde, Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ hükümleri uyarınca denetimden sorumlu komite üyelerinin bağımsız yönetim kurulu üyeleri arasından seçileceği; Bankacılık Kanunu’nda ise bankalarda denetim komitesinin icrai görevleri bulunmayan en az iki yönetim kurulu üyesinden teşekkül edeceği belirtilmektedir.

İç denetim sisteminin dizayn edilmesi ve işlerlik kazanması ile başlatılan denetim faaliyetleri, genel kabul görmüş uygulamalara göre bir plana ve planın tatbik edilmesine dayanmaktadır (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 24-27):

- İç Denetim Planı: Bütün iç denetim faaliyetleri bir iç denetim planına uygun şekilde gerçekleştirilmekte, ilgili kurumun faaliyetleri ve riskleri hakkında kapsamlı bir inceleme ve analiz yapılmasından sonra plan hazırlanmaktadır.

- İç Denetimin Yapılması ve İç Denetim Sonuçları: İç denetimler, planlı ve organize bir şekilde yapılmakta; çalışmalar denetlenenlere açık ve saydam bir metodolojiye dayanmakta; teyit edilebilen ve çalışma kağıtlarına yansıyan delil ve bulgularla desteklenen sonuçlara ulaşılmakta; raporlar ve tavsiyeler zamanında çıkartılmaktadır. Yöneticiler rapor sonuçlarını ve tavsiyelerini dikkate alarak, gerekli önlemleri almaktan ve denetim

raporlarına göre gerçekleştirilen uygulamaları iç denetim birimine iletmekten sorumludur.

İşletme içinde tesis edilecek kontrol noktalarında görevli kişilerin yapacakları kontrol ve belirli dönemlerde yapılan denetimler son derece önemli olmakla birlikte, bilginin üretimi ve kontrolü aynı kurum çatısı altında bulunan kişi veya birimlerce gerçekleştirildiğinde, bu kişi ve birimlerin birbirlerinden etkilenmeleri ya da yeterince hassas şekilde görevlerini yerine getirememeleri sözkonusu olabilmektedir. Bu nedenle işletme dışı birimlerin (Mali müşavir veya bağımsız denetim firmaları) gerçekleştirecekleri denetimin daha bağımsız ve güvenilir olabileceği ya da farklı bir pencereden konulara yaklaşılabilmesi düşünülmüş ve geniş uygulama alanı bulmuştur. Bağımsız denetim işletme tarafından düzenlenen finansal tabloların içerdiği verilere ilişkin güvence sunan bir hizmet niteliğindedir. Ancak bağımsız denetimin özü itibarıyla işletme faaliyetlerinden uzak olduğu, bilgi üretim noktalarına yabancı kalabileceği, dolayısıyla bu denetimin neticede işletme tarafından sunulan bilgilere bağımlılığı nedeniyle şekilsel olabileceği yönünde eleştiriler mevcuttur.

Günümüzde bağımsız denetim ve iç denetim çalışmaları arasındaki uyumun önemi giderek artmaktadır. Çok iyi işleyen bir iç kontrol sistemi ve yeterli bir iç denetim biriminin bulunduğu işletme ortamında bağımsız denetçi, işletme içi denetim faaliyetlerini denetim kanıtları arasında değerlendirebilmekte; mali durum ve faaliyet sonuçları üzerinde rahatlıkla görüş sunabilmektedir. İç denetimin etkin şekilde çalışması ve arzulanan düzeyde denetim yapması bağımsız denetim üzerinde güven tesis ederek bu süreci kısaltacaktır. Bu durumda iç denetçi ve bağımsız denetçi arasında pasif işbirliği olduğu belirtilebilir (Korkmaz, 2007: 4-15). Tesis edilecek iç kontrollerle bu kontrollerin etkinliğini inceleyen ve mali nitelik taşıyan ve taşımayan faaliyetleri değerlendiren iç denetimin yeterliliği doğrudan bağımsız denetimin kapsamını ve etkinliğini belirlemektedir. Görev alanı ve kapsamı konusunda benzerlikler taşıyan iç ve bağımsız denetimin birbirleriyle koordineli çalışmadığı durumlarda, mükerrer incelemelerin yapılması veya özellikle bağımsız denetim

açısından bazı yetersiz denetimlerin gerçekleştirilmesi veya denetim boşluklarının oluşması mümkündür.

Sağlar ve Tuan çalışmalarında (2009: 356); güvenilir bir iç kontrol ve iç denetim sisteminin varlığı halinde bağımsız denetimin uygulayacağı denetim tekniklerinin sayısının, ayrıntı derecesinin ve bağımsız denetçi sayısının azalacağını, bu durumun bağımsız denetim firmasına daha az ücret ödenmesine yol açacağını belirtmiştir.

Diğer yandan iç denetim ve kamu denetimi arasında da bağ bulunmaktadır. Tarihsel veriler ve yasal mevzuata uygunluk üzerine yoğunlaşan kamu denetimi, resmi finansal tabloların hazırlanması ve bu tablolara kaynaklık eden verilerin sağlıklı olması konusunda iç denetim çalışmalarından yararlanabilmektedir.

İç denetimde gündeme gelen konulardan biri ise denetimin dış kaynaklardan (işletme dışındaki kurum ve kişilerden) temin edilmesidir. İç denetim faaliyetine kaynak temininde (personel gibi) ya da bu faaliyetin gerçekleştirilmesinde, organizasyonun iç kaynaklarına başvurulması, dış kaynakların kullanılması veya iç ve dış kaynakların kombinasyonu seçenekleri mevcuttur. Türkiye’de bankacılık sektöründe iç denetimin dış kaynaklardan temini yasal mevzuat hükümleriyle yasaklanmıştır. Temizlik, yemek, güvenlik, bilgi teknolojileri gibi alanlarda şirketlerin yaygın olarak başvurduğu dış kaynaklardan yararlanma ile amaçlanan; işletmelerin kendi temel ve çekirdek faaliyetleri üzerine yoğunlaşması, tali işlemlerin işin uzmanı diğer firmalarca yapılmasıdır. İç denetim bir yönetim aracı olarak işletmenin temel faaliyetleri arasında yer almakla birlikte bu faaliyetin dış kaynaklarca sunulabilmesi yönünde görüşler mevcuttur. Dış kaynaklara başvurulmasının başlıca nedenleri arasında; işletme içinde yetkin, donanımlı, profesyonel denetçilerin bulunmaması, küçük firmaların ise kalıcı şekilde iç denetçi istihdamını yük olarak görebilmesi belirtilebilir. İç Denetçiler Enstitüsü, iç denetimin iç ve dış kaynaklarca yapılmasından ayrı olarak, esas olanın, işletmeye değer katacak bağımsız ve objektif güvence sunma işlevini yerine getirecek, donanımlı ve yetkin iç denetimin belirlenen uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleş-

tirilmesi olduğunu belirtmiştir (Institute of Internal Auditors, 2009b).

Türkiye’de 2008 yılında, 24 şehirde faaliyet gösteren anonim şirketlerin 995 ortak ve yöneticisi ile yapılan anketi kapsayan, Dinç ve Gerekan tarafından hazırlanan çalışmada (2008: 84-86); katılımcıların %49’u şirket bünyesindeki iç denetim faaliyetlerinin etkin şekilde yapıldığını, %29’u iç denetim birimlerinin fiilen faaliyet gerçekleştirmediklerini düşündüklerini; %22’si iç denetim faaliyeti için dışardan kısmi destek alındığını, %53’ü iç denetim faaliyetinin gerçekleştirilmesinde dış kaynak kullanımına gidilmesinin düşünüldüğünü ifade ettiği belirlenmiştir.

Yönetim anlayışındaki değişimden etkilenen iç denetimin, hızlı şekilde gelişen ve işletmelerin verimliliğinin artırılması noktasında üstünlük sunan toplam kalite yönetimi ile etkileşim halinde bulunduğunu belirten Aslan ve Özçelik (2009: 118), toplam kalite yönetiminin iç denetime katkısının; denetimlerde insan odaklı olunması ve suçlamak yerine yol gösterici ve aynı ekip içinde olma hissini oluşturmaları, kalite güvence ve geliştirme programı ile benchmarking tekniğinin uygulanması olduğunu belirtmiştir.

Artarak gelişen ve kimlik değiştiren rekabet ortamında şirketler, tüm faaliyetlerinde olduğu gibi organizasyonel açılarından da yeniden yapılanmaya yönelmişlerdir. İşletme yönetiminin desteklenmesinde, çalışanların donanımı ve yeterliliğiyle doğrudan irtibatlı olan iç denetim ve insan kaynakları bölümleri arasında kurulacak stratejik işbirliğinin yürütülen faaliyetlere ve rekabet üstünlüğüne katkı sağlayacağını vurgulayan çalışmalar mevcuttur (Gönen ve Çelik, 2005: 45-46).

2. TÜRKİYE’DE İÇ DENETİM

2.1 İşletmelerde İç Denetim

Bankacılık, sigorta ve finans hizmetleri gibi belirli sektör ve endüstriler dışında, Avrupa ülkelerinde iç denetim ve iç kontrol konusunda mevzuat sınırlıdır. Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu, etik kurallar ve uluslararası standartlara uygun hareket eden profesyonel iç denetim biriminin her yönetim me-

kanizmasının anahtar ve temel bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Çeşitli Avrupa ülkelerinde kurulan ve hükümetler tarafından görevlendirilen farklı komisyonlar da bu görüşü desteklemektedir. Giderek daha fazla sayıda kurum, profesyonel iç denetim uygulamalarından istifade etmeye başlamış; Avrupa'da gerek kamu gerekse özel sektörde iç denetçilerin sayısı artmıştır. Bu gelişme, kurumların yönetim, risk yönetimi ve iç kontrol süreçlerinin etkinliğini göstermelerini öngören mevzuat ve düzenlemelerle daha da hızlanmıştır (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005: 11-18).

Türkiye'de iç denetim reel sektör kuruluşları açısından, öncelikle büyük faaliyet hacmi bulunan ve üretim-satış-dağıtım ağı geniş bir coğrafyaya yayılan, kurumsal kimliğe sahip özel sektör kuruluşlarında ve uluslararası şirketlerin iştirakleri veya ortaklıklarında uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye ekonomisinin tarihi krizleri arasında gösterilen 2000-2001 krizi sonrasında yaşanan yeniden yapılanma ve bu süreçte paralel olarak Avrupa Birliği uyum süreci, öncelikle ve ağırlıklı olarak finans sektöründe, daha yavaş ve sınırlı olarak ise reel sektörde risk yönetimi ve iç denetim konularının uluslararası standartlara uygun şekilde ele alınmasının önünü açmıştır. Türkiye, çok sayıda ülkede olduğu gibi, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Uluslararası Denetim Standartları'nı kabul etmiştir.

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu, şirketlerin yapıları ve işleyişleri ile ilgili olarak çok geniş düzenlemeler getirmiştir. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 366. maddesinin ikinci fıkrasında; "Yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulamak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir."; 375. maddesinde ise yönetim kurulunun vazgeçilmez ve devredilmez görevleri arasında, "Muhasebe, finans denetimi ve şirket yönetiminin gerektirdiği ölçüde, finansal planlama için gerekli düzenin kurulması" ve "Yönetimle görevli kişilerin, özellikle kanunlara, esas sözleşmeye, iç yönergeler ve yönetim kurulunun yazılı talimatlarına uygun hareket edip etmediklerinin üst gözetimi" hükümleri yer almakla birlikte, denetim işlevine katkı

sunmak için işaret edilen komitelerin kurulmasına yönelik bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bankalarda Bankacılık Kanunu ve halka açık şirketlerde sermaye piyasası mevzuatı gereğince kurulması öngörülen denetim komitesi diğer şirketler için örnek gösterilmektedir.

Yeni kanunun ruhuna ve yönetim kuruluna yüklenen genel ve geniş sorumluluklara bakıldığında; işletmenin insan kaynakları, planlama, satın alma, üretim, satış gibi bir çok sürecini yönetim kurulunun kendisinin doğrudan kontrol edemeyeceği; yönetim kurulu adına gözetim ve denetim faaliyetlerinin yürütülmesi ve raporlama için yetkili ayrı bir birimin görev yapması gerektiği belirtilebilir. Bu nedenle uluslararası iç denetim standartlarına uyumlu bir iç denetime açık ve net vurgu yapılması için, bazı konularda yol gösterici olan veya yönetim kuruluna sorumluluk veren yeni kanuna istinaden hazırlanacak ikincil düzenlemelerde, uluslararası standartlarla uyumlu bir iç denetim sisteminin oluşturulmasına katkı sunulmasının önemine işaret edilmektedir (Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, 2012).

Finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olması amacıyla, ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak görev ve yetkilerine sahip olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu 2002 yılında kurulmuş ve 2011 yılına kadar görevine devam etmiştir. Bu kurumun yetkilerinin devredildiği, muhasebe ve bağımsız denetim alanında yetkiye sahip yeni bir yapı 2 Kasım 2011 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan kanun hükmünde kararname ile oluşturulmuştur. Uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye muhasebe standartlarını oluşturmak ve yayımlamak, bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak, denetim standartlarını belirlemek, bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve bunların faaliyetlerini denetlemek, bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak yetkisini haiz Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu 2011 yılında kurulmuştur.

Türkiye’de, 1995 yılında faaliyete geçen, uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü üyesi olan ve iç denetim mesleğinin meslek

örgütü kimliğine sahip Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) iç denetim uygulamalarının uluslararası standartlar çerçevesinde şekillenmesi için çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda, uluslararası organizasyon olan İç Denetçiler Enstitüsü tarafından hazırlanan ve Türkiye İç Denetim Enstitüsü'nün yayınladığı Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi iç denetim mesleğine ilişkin kılavuz niteliğindedir. Bu kaynakta iç denetimin tanımı, etik ilkeler, standartlar, pozisyon raporu, uygulama önerileri ve uygulama rehberleri bulunmaktadır.

2.2 Kamuda İç Denetim

Liberal politikaların ağırlığını hissettirdiği ve sosyal değişimin hızlandığı son dönemde çok sayıda ülkede kamu yönetimi anlayışı kendini yenilemiş; devletin ekonomik alandaki yerinin sınırlandırılması ve katı hiyerarşiye dayalı, sorgulamaya kapalı kamu faaliyetlerinin etkin ve şeffaf bir kimliğe bürünmesi aranan bir özellik haline gelmiştir. Böylece, geleneksel ve merkeziyetçi yapıdan uzaklaşan kamu yönetiminin tüm bileşenlerinde yaşanan değişim denetim anlayışına da sirayet etmiştir. Modern dünya ekonomilerinde ortaya çıkan ve uygulama alanı bulan kamu mali yönetimindeki değişim verimlilik ilkeleri çerçevesinde; kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsis edilmesi, tahsis edilen kaynakların öngörülen amaçlara uygun, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılması, kamu idarelerine bütçenin hazırlanması ve uygulanması aşamalarında daha fazla yetki verilmesi, kaynak yönetiminde hesap verebilirlik ve saydamlığın sağlanması temeline dayanmaktadır (Gürkan, 2009: 188-189).

Türkiye'nin 1999 yılında Helsinki zirvesinde Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak resmen kabul edilmesinin ardından, kamu mali yönetimi ve kontrol alanındaki mevcut yasal düzenlemelerin Avrupa Birliği mevzuatıyla uyumlaştırılması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. 2000'li yılların başından itibaren Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde kamu kurumlarında yürütülen çalışmalar ivme kazanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda kamuda iç denetim ihtiyacının farkına varılmış ve ilk olarak Merkez Bankası 2002 yılı sonunda İç Denetim Genel

Müdürlüğünü kurup faaliyete geçirmiştir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2009: 2).

2000'li yılların başlarında Avrupa Birliği tarafından, Türkiye'de kamu iç mali kontrol sisteminde yasal, kavramsal ve işlevsel eksiklikler olduğu; şeffaflık, performans denetimi ve mali yönetim gibi alanlarda uluslararası kabul görmüş ilkelerin yeterince takip edilmediği; denetim alanındaki yetki ve sorumlulukların tam olarak tanımlanmadığı vurgulanmıştır. Avrupa Birliği üyelerinde standart bir uygulama olan "Kamu İç Mali Kontrol" modeli, kamu maliyesinde bir reform niteliğinde sayılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu aracılığıyla Türkiye'de hayata geçirilmeye başlanmıştır (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2009: 3). Kamu mali yönetimi ve kontrol sistemi; stratejik öncelikler dikkate alınarak belirlenen hedeflere ulaşmak için tahsis edilen kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanım ilkeleri ile hesap verebilirlik ve mali saydamlık anlayışı temelinde, yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir. Stratejik planlama, performans esaslı bütçeleme, yönetsel hesap verebilirlik, iç kontrol, iç denetim, şeffaflık ve raporlama gibi çağdaş mali yönetim ve kontrol uygulamaları sisteme dahil edilmiştir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2011: 1).

24 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan ve bütün hükümleriyle 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 5018 sayılı Kanun, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bünyesinde iç denetim sisteminin kurulmasını sağlamıştır. Kanunla kamudaki denetimin yapısı ve metodolojisi esaslı şekilde değiştirilmiştir. İdarelerin üst yöneticilerinin hesap verme sorumluluğu kapsamında görev yürüten iç denetimin yanısıra, TBMM adına görev yürüten Sayıştay ise dış denetimi gerçekleştirmektedir.

Anılan Kanunun 63-67. maddeleri iç denetim sistemi hakkında düzenlemeler içermekte olup; 63. madde iç denetimin tanımı, uygulanması ve iç denetim biriminin kurulması; 64. madde iç denetçinin görevleri; 65. madde iç denetçinin nitelikleri ve atanması; 66-67. maddeler ise İç Denetim Koordinasyon Kurulu'nu ve Kurulun görevlerini düzenlenmektedir.

Kamu kurumlarında uluslararası uygulamalar ve standartlara uygun çağdaş mali yönetim ve kontrol uygulamalarının tesisinde temel olan sağlıklı bir iç denetim sisteminin oluşturulması ve işletilmesinde, güncel gelişmelerin en kısa sürede sisteme adapte edilmesinde görev yapmak ve bu amaçla kamu sektöründe merkezi uyumlaştırma fonksiyonunu ifa etmek üzere, bakanlıklararası bir organ olan İç Denetim Koordinasyon Kurulu 2004 yılında kurulmuştur. Maliye Bakanlığı'na bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu yedi üyeden oluşmakta; üyelerden biri Başbakan, biri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakan, biri Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakan, biri İçişleri Bakanı, başkanı dahil üçü Maliye Bakanı'nın önerisi üzerine beş yıl süre ile Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır.

İç Denetim Koordinasyon Kurulu kamu idarelerince gönderilen iç denetim raporlarını değerlendirip sonuçlarını konsolide ederek yıllık olarak hazırladığı iç denetim genel raporunu Maliye Bakanı'na sunmakta ve kamuoyuna açıklamaktadır. İç denetim faaliyetleri sonucunda 3 tür rapor üretilmektedir. Güvence hizmetleri sonucunda denetim raporları, danışmanlık hizmetleri sonucunda danışmanlık raporları, yolsuzluk ve usulsüzlüklerin bildirilmesine yönelik olarak da inceleme raporları düzenlenmektedir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2012: 3).

Kamudaki iç denetim anlayışı ve uygulamalarındaki değişimden istenen yönde sonuç alınmasının önünde bazı engeller bulunduğu ifade edilmektedir. Akpınar (2011: 303); kamu idarelerinin iç kontrol ve iç denetimi yeterince benimseyememesi, denetim çalışmalarının sektöre uğraması, Sayıştay'ın yeni kamu mali yönetim ve kontrol sistemi reformunu destekler mahiyette faaliyette bulunamaması, İç Denetim Koordinasyon Kurulu'nun güçlü ve operasyonel bir kurumsal kapasiteye henüz kavuşulmaması gibi faktörlerin kamudaki iç denetim sisteminin gelişmesini engellediğini belirtmiştir.

3. TÜRK BANKALARINDA İÇ DENETİM

3.1 Bankalarda Denetim ve Kapsamı

Türkiye’de denetim ve özede iç denetimin en etkili ve yaygın şekilde uygulandığı, denetimin istisnasız şekilde bünye-
sindeki tüm kurumlarda tatbik edildiği bankacılık sektörü yasal
mevzuat hükümleri ve kurum içi düzenlemelerin ağırlığını ve
etkilerini en geniş şekilde üzerinde hissetmektedir. Küresel çapta
finansal sektör; yapısı, işlevi ve taşıdığı riskler sebebiyle ayrı ve
geniş düzenlemelere tabi olmakta; bu durumun yansımaları
Türkiye’de de görülmektedir.

Türkiye’de bankacılık sektöründe denetim uygulamalarının
geniş bir tarihsel birikimi olmakla birlikte, özellikle 2001 krizi son-
rasındaki köklü yapısal reformlara dayalı olarak gerçekleştirilen
yeniden yapılanma süreci ve Avrupa Birliği müzakere sürecinde
uluslararası standartlara paralel olarak atılan adımlar sonrasın-
da denetim kimlik ve nitelik değişimi yaşamıştır. İşlevi gereği
farklı bir nitelik taşıyan, kamusal düzenleme, müdahale ve yap-
tırmalara tabi olan bankacılık sektöründe iç denetimin yanısıra
son derece etkili şekilde bağımsız denetim ve kamusal denetim
de tatbik edilmektedir. Bankaların yasal mevzuat gereğince
tabi oldukları iç denetim dışındaki, kamusal denetim ve bağım-
sız denetimin amaç ve misyonu şu şekildedir (Kartal, 2012):

(i) Kamusal Denetim: Tasarrufların toplanması ve kredi
mekanizmasının etkin şekilde işletilmesinde sahip olduğu aracılı-
lık fonksiyonu, ekonominin tüm alanları ve tasarruf sahipleri üze-
rinde oluşturduğu etkiler, taşıdığı kurumsal ve sistemik riskler, kar-
şılaşılabilecek zarar ve risklerin büyüklüğü ve tarihsel deneyim-
lerden hareketle sözkonusu zararların kamu kaynaklarından kar-
şılanması nedenleriyle bankacılık sektörü üzerinde kamu otorite-
lerinin sıkı, yoğun ve katı düzenlemeleri mevcuttur. Türkiye’de
2000 yılına kadar ki dönemde başta Hazine Müsteşarlığı olmak
üzere farklı kamu kurumlarının bankalar üzerinde denetimi
mevcut iken, 2000 yılından itibaren, idari ve mali açıdan özerk
bir statüye kavuşturulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme
Kurumu (BDDK) sektörün düzenlenmesi ve denetimi açısından
yetkili kamu otoritesi olmuştur.

BDDK; bankaların kuruluş, faaliyet ve tasfiyeleri, finansal
raporların düzeni, özkaynak, likidite ve diğer teknik hususlardaki
koruyucu düzenlemeler dahil olmak üzere genel ve detay nok-

talar üzerinde çok sayıda yönetmelik ve tebliğ yayımlamak suretiyle sektörün faaliyet gösterdiği alanı ilgilendiren sınırlayıcı ve rehber niteliğinde düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Söz konusu düzenlemeler sektör genelinde olabildiği gibi, banka veya banka grupları bazında da geçerlilik kazanabilmektedir. Ayrıca bankalar üzerinde, yerinde denetim veya uzaktan gözetim yoluyla, geniş teknoloji uygulamalarından da destek alarak her türlü denetim yetkisine sahip olan BDDK mali bünyeleri bozulan bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devri veya faaliyet izinlerinin iptali gibi çok ağır yaptırımlar uygulama veya idari cezalar tatbik etme yetkisine de sahiptir. Diğer yandan BDDK, bankalardaki bağımsız denetim ve iç denetime ilişkin usul ve esasları detaylı düzenlemelere tabi tutarak, kendisinin icra ettiği kamusal denetim dışındaki farklı denetim yapılarının çerçevesini de belirlemiştir.

(ii) Bağımsız Denetim: Yatırımcılar, hissedarlar ve tasarruf sahipleri gibi geniş kesimleri ilgilendiren finansal tabloların ve mali verilerin banka içi birimlerce hazırlanması ve kontrol edilmesinin yanı sıra, kurum dışı farklı bir organın söz konusu tablo ve verilerin doğruluğu ve güvenilirliğini tetkik etmesine ve bu konuda güvence sunmasına duyulan ihtiyacı bağımsız denetim kuruluşları karşılamaktadır. Son dönemde yapılan düzenlemelerle bankaların bilgi sistem süreçleri de bağımsız denetime tabi tutulmuştur. Bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyet izinleri, yetki ve görevleri, çalışma esasları ve bankalarla ilişkileri BDDK'nın düzenlemeleri ile şekillendirilmiştir. Bankalar, BDDK'nın yetkilediği bağımsız denetim kuruluşları arasından tercih ettikleri kuruluş ile mevzuat hükümleri kapsamında anlaşma yapmaktadır. Bankanın kendisini tercih etmesi halinde sunacağı denetim hizmeti için belirli bir ücret karşılığında anlaşma imzalayan bağımsız denetim kuruluşunun sunacağı hizmetin süresi mevzuatta yer alan koşullarla sınırlıdır. Bağımsız denetim kuruluşlarının düzenledikleri raporlar ilgili banka ve BDDK'ya iletilmektedir.

Bağımsız denetim ve kamusal denetimin banka dışı birimlerce yürütülmesi, banka içi organların ve üst yönetimin baskısı ve yönlendirmesi altında kalabilecek iç denetimin taşıyabileceği zayıflıkları gidermektedir. Ancak söz konusu denetimlerin

kurum dışı bir kimlik taşıması sebebiyle bankacılık işlemlerinin yapıldığı ortamdan uzak kalması, işlemlerin gerçekleştirilmesinden sonraki dönemlerde geriye dönük incelemeler yapabilmesi, bazı işlemlerin detayına inebilme de zaman ve uzmanlık gibi noksanlıklar içerebilmesi mümkün olabilmekte; bu şekilde tezahür edebilen zaaflara karşı iç denetimin rolü öne çıkabilmektedir. Kamusal denetim, bağımsız denetim ve iç denetim birbirlerini besleyen ve tamamlayan bir ilişki içinde bulunmaktadır.

3.2 Bankalarda İç Denetim

Bankaların iç denetimi, zaman içinde değişen ilgili kanunlarda tanımlanan banka müfettişlerinin mensup olduğu iç denetim birimleri veya geleneksel isimleriyle teftiş kurulları aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bankaların sayı, hacim, işlem çeşitliliği ve risk bazında hızlı şekilde genişlediği 1990'lı yıllarda teftiş kurullarının ifa ettiği iç denetim yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlikte; iç denetime ilişkin yasal düzenlemelerin doyurucu olmaması, çok başlı bir kamusal denetimin mevcudiyeti, yasal düzenlemelerde sadece bankacılık işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuata uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırılmasına işaret edilerek, iç denetime yönelik ilave bir görev tanımı yapılmaması, ikincil düzenlemelerin bulunmaması gibi ağırlıklı olarak yasal mevzuat ve kamu otoritelerinin bakış açılarından kaynaklanan engeller etkili olmuştur. Ancak bankalarda egemen olan teftiş mantığının hata ve suistimal bulmaya yönelerek değer yaratan bir kimlikten uzaklaşması; riskli bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesinden uzun süreler sonra geriye dönük denetimin yapılması; genel müdüre bağlı olunması nedeniyle üst yönetimin bilgisi dahilindeki riskli ve usulsüz işlemlerin denetim kapsamına yeterince alınmaması; risklere yönelik genel ve tepeden bakış açısına sahip olunamaması gibi faktörler de iç denetimin yetersizliğine zemin hazırlamıştır. 2001 kriziyle birlikte, bankalara yönelik kamusal denetim ve bağımsız denetimin yaşadığı pozitif dönüşümün bir benzeri iç denetimde de görülmüştür.

Makro ekonomik faktörler ile düzenleme ve denetim yetersizlikleri nedeniyle 25 banka faaliyet izni kaldırılarak veya doğrudan TMSF'ye devredilmiş ve bir dönem 85'e ulaşan ban-

ka sayısı TMSF'ye devirler ve yaşanan konsolidasyonun etkisiyle 48'e kadar gerilemiştir. TMSF'ye devredilen bankaların devlet bütçesine getirdiği yük konusunda farklı rakamlar ifade edilmekle birlikte; 2008 yılında TMSF'nin Hazineye olan faiz dahil toplam 93,3 milyar TL'lik borcu yasal düzenleme ile terkin edilmiştir. 1994 yılından itibaren bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izinleri kaldırılan 5 bankaya TMSF kaynaklarından 8,6 milyar TL aktarılmış, 2011 sonu itibarıyla bu bankalardan TMSF'nin alacağı 8,4 milyar TL'ye ulaşmış; diğer yandan temettü hariç ortaklık hakları TMSF'ye devredilen 20 banka ile ilgili devam etmekte olan çözümleme faaliyetleri kapsamında sağlanan tahsilat 2011 sonu itibarıyla 20 milyar USD düzeyine ulaşmıştır (TMSF, 2012: 45-49) Söz konusu rakamlar ve kamusal maliyet, bir yandan sektörün kontrol edilemeyen risklerin altına girdiğini gösterirken, diğer yandan sektördeki denetimin söz konusu dönemde şekilsel kalabildiğine ve esaslı bir denetimin önemine işaret etmektedir.

BDDK'nın kurulmasını içeren ve farklı bir düzenleme ve denetleme anlayışı içeren 1999 yılına ait 4389 sayılı Bankalar Kanunu, sektörün düzenlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması bakımından yeterli uygulama zamanına sahip olamadan 2000-2001 krizleri yaşanmış ve yeni kanun, ağırlıklı olarak sorunlu bankaların TMSF'ye devri ile ilgili hükümleri açısından tatbik edilmiştir.

2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve ilişkili ikincil düzenlemelerle, bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesi detaylandırılarak uluslararası standartlara uyum sağlamada önemli adımlar atılmıştır. Bankaların kuruluşundan faaliyetlerine, finansal koşullarından denetimlerine kadar çok sayıda konuda BDDK tarafından yönetmelik, tebliğ, karar, ilke başlıkları altında çok sayıda ve yoğun düzenlemeler yapılmış, kısıtlamalar getirilmiştir. Söz konusu kanun aynı zamanda 4389 sayılı kanunun bazı hükümlerini de içerecek şekilde kamusal denetim, bağımsız denetim ve iç denetime ilişkin geniş hükümler getirmiştir.

Mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve meri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve bu kanun kapsamında BDDK tarafından

yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik ile; iç denetimin yapısı, işlevi, görev ve sorumlulukları, bağlı olduğu makam, ilgili birimin yönetici ve çalışanlarının nitelikleri gibi konularda tanımlamalar yapılarak bu konularda bankaların esneklikleri asgari düzeye indirilmiş; tüm bankalarda standart bir yapı kurulmuştur.

Geleneksel iç denetim anlayışını ilgilendiren en köklü değişiklik, bankalarda iç denetim konusunda yetkili olan müfettişlerin oluşturduğu iç denetim biriminden ayrı olarak risk yönetim ve iç kontrol sistemlerinin oluşturulmasıdır. Böylece iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinden oluşan iç sistemler kavramı ile sektör tanışmış; bankaların, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlü oldukları kanun hükmünde yer almıştır.

Bankacılık Kanunu'nda, iç denetimin tarafsız ve bağımsız şekilde, gerekli mesleki özen gösterilerek yerine getirilmesine vurgu yapılmaktadır. Tarafsızlık ve bağımsızlığın bir sonucu olarak iç denetim birimi, diğer iç sistem birimleriyle birlikte, icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilen en az iki üyeden teşkil eden ve yönetim kuruluna karşı sorumlu olan Denetim Komitesi'ne bağlanmıştır. Bu şekilde, iç denetimin banka üst yönetiminin muhtemel baskı, talep veya beklentilerinden uzak kalması sağlanmaya çalışılmış; diğer yandan denetime bir yönetim aracı olma misyonu yüklenilmiştir. Yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olan Denetim Komitesi aynı zamanda, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, muhasebe ve raporlama sistemlerinin ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, seçilen bağımsız denetim kuruluşunun faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, konsolide denetime tabi

kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.

Bankacılık sektöründe kontrol ve denetim kavramları belirgin şekilde ayrılmıştır. En genel tanımıyla, içinde bulunulan zamanda gerçekleştirilen işlemlerin, sistem içinde ve sürece dahil personel tarafından incelenmesi kontrolün; geçmiş zamandaki işlemlerin iş sürecinden bağımsız ve uzman kişiler tarafından incelenmesi ise denetimin konusudur. Etkili bir kontrol sistemi doğrudan denetimin etkinliği ve işleyişine yansımaktadır (Yurtsever 2008: 16).

Bankaların bütün birim, şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan iç denetime mensup müfettişlerin gerçekleştirilen faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğunu denetleyeceği öngörülmüştür. İç denetimin geriye dönük denetimde bulunması ve riskleri önlemedeki yetersizlikleri nedeniyle bankacılık işlemlerinin anlık denetimine yardımcı olmak amacıyla kurulan iç kontrol sistemi, misyonunu en iyi şekilde yerine getirmesi bakımından iç denetime destek olmuştur. Böylece iç denetimin, risk odaklı bir bakış açısıyla görevini ifa etme ve yönetime bilgi sunma işlevi ön plana çıkmıştır. Ancak bankaların iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim birimlerini kurmaları ve kadro tahsis etmeleri, mevzuatın getirdiği hükümler doğrultusunda her bir icrai birimin kendi içinde de kontrol noktaları oluşturması ve değişen geniş mevzuatın takibi bankaların bir kısmı için maliyet ve bürokratik yük olarak tanımlanmaktadır.

Bankalarda iç denetim birimi ve diğer iç sistem birimlerinin çalışma usul ve esasları, kanun hükümlerinin şemsiyesi altında, BDDK tarafından yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik kapsamında detaylı şekilde tanımlanmıştır. İlgili yönetmelikte, iç denetim sisteminin amacı; üst yönetime banka faaliyetlerinin kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve iç kontrol-risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususlarında güvence sağlamak olarak tanımlanmıştır. İç denetim; herhangi bir kısıtlama olmaksızın bankanın tüm faaliyetleri, yurt içi ve yurt dışı şube ve genel müdürlük birimleri dahil diğer birimlerini dö-

nemsel ve riske dayalı olarak inceleme ve denetleme; banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunma; eksiklik, hata ve suistimallerin ortaya çıkarılması, bunların yeniden ortaya çıkmasının önlenmesi ve üst yönetime iletilen bilgi ve raporlamaların doğruluğu ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi konularında görev ve sorumluluk sahibidir.

İç denetim biriminde bankanın büyüklüğüne, faaliyetlerinin karmaşıklığına, yoğunluğuna, kapsamına ve risklilik düzeyine bağlı olarak, kanun ve ilgili mevzuat ile banka içi düzenlemelerde öngörülen denetim hizmetlerinin aksatılmadan ve bu hizmetlerin gerektirdiği seviyede yerine getirilmesi amacıyla yeterli sayıda müfettiş ve iç denetim elemanının çalıştırılması gerekmektedir. Son dönemde iç denetimin sorumlulukları arasında, mevzuatta artan şekilde yer alan, bilgi sistemleri ve teknolojilerini kapsayan denetimler ağırlık kazanmaya başlamış ve bu alanlarda yetkin olan çalışanlar bankaların iç denetim birimlerinin bünyesine dahil edilmiştir.

Kamu otoritesi BDDK iç denetim ve bağımsız denetim çalışmalarının işbirliği içinde yürütülmesine özel önem vermektedir. BDDK yayımladığı, Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik’de, bankanın iç denetim faaliyetleri ile bağımsız denetim faaliyetlerinde mümkün olduğunca tekrardan kaçınılması, etkin bir bağımsız denetim yaklaşımının geliştirilmesi ve planlanması amacıyla bağımsız denetçinin, bankanın iç denetimi hakkında yeterli bilgiyi edinmesi ve iç denetim raporlarını incelemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Sonuç

Küreselleşmenin baskın gücü ve uluslararası standartların geniş kabulüne paralel olarak geleneksel denetim anlayışında yaşanan değişim Türkiye’de faaliyet gösteren finansal kurumlar, işletmeler ve kamu kurumlarını doğrudan etkilemiştir. Çalışmada denetim anlayışının misyonu ve değişen yapısı değerlendirilerek, iç denetimin konumu; mevzuat ve uygulama bağlamın-

da Türkiye’de bulunan işletme ve kamu kurumlarında iç denetim anlamında yaşanan değişim; yaygın denetimin uygulandığı Türk bankacılık sektöründe ki iç denetim anlayışı ve esasları incelenmiştir.

Mali ve finansal işlemlerin çok geniş kesimleri yakından ilgilendirmesi kurum faaliyetlerinin denetimini farklı açılardan etkilemiş; denetim işlevi, sadece bir organ tarafından yönetilen ve münhasıran belirli işlemlerin kontrolünü içeren bir yapıyı aşmıştır. İşletmelerin finansal veri ve tablolarının güvenilir olduğu konusunda güvence sunan bağımsız denetim ile başta vergi uygulamaları ve kamuyu doğru bilgilendirme olmak üzere faaliyetlerin yasal mevzuata uygunluğunu tetkik eden kamu denetimi sınırları çizilmiş alanlarda, kurum dışı yetkili denetim organları olarak denetim faaliyetini gerçekleştirmektedir. İç denetim ise, zaman içinde geleneksel yapısının dışına taşarak, gözetim, raporlama, bilgi edinme, alınan kararların uygulanması gibi konularda yönetim kurulu ve üst yönetime destek olan; kurum içinde tesis edilen risk yönetimi ve iç kontrol süreçleri hakkında güvence sunan; danışmanlık hizmeti veren; kurum ilke ve standartların yerleşmesinde rehber niteliği taşıyan bir kimliğe kavuşmuştur.

Denetimin geniş fonksiyonlarından yararlanamayan ve denetimi suistimalleri araştıran sınırlı bir yapı olarak kabul eden bir bölüm kuruluş ise iç denetimi maliyet unsuru olarak görülebilmekte; faaliyetlerin güvene ve alışkanlıklara dayalı olarak devam etmesini tercih edebilmektedir.

İşletme içi organizasyonda yer alan ve işletme çalışanlarından oluşan iç denetim biriminin, denetim işlevini etkili, objektif ve tarafsız olarak yerine getirebilmesi için denetlediği faaliyet ve birimlerden bağımsız olması, işletme içi birim ve organların baskılarından uzak kalması bir zorunluluktur. Denetimin bağımsızlık ve objektiflik unsurlarının güçlendirilmesi ve denetimden beklenen sonuçların alınması amacıyla, bir yönetim aracı olarak düşünülen iç denetimin bağlı olduğu ve yönetim kuruluna karşı sorumlu olan denetim komitelerinin işletme içinde oluşturulması yaygınlık kazanan bir uygulamadır. Bankalar ve sermaye piyasası mevzuatına tabi olan şirketlerde denetim komitelerinin oluşturulması yasal bir zorunluluktur.

Türkiye’de yakın dönemde denetimi yakından ilgilendiren gelişmeler özellikle işletme ve kamu kurumlarının bünyesinde yaşanmıştır. 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu, şirket yapılarında geniş düzenlemeleri içermiş; faaliyetlerin gidişatı, kararların tatbiki, raporlama ve denetim konularında yönetim kuruluna yardımcı olmak üzere komiteler kurulması yönünde, zorunlu olmasa da, yol gösterici nitelikte hükümlere yer vermiştir. Kanuna istinaden yapılacak ikincil düzenlemelerle belirli büyüklükteki şirketlerde iç denetime yönelik somut hükümlere atıfta bulunulması yönünde görüşler mevcuttur.

Denetim anlayışındaki değişim kamu kurumlarına da yansımıştır. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümleri doğrultusunda, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bünyesinde, yapısı ve metodolojisi Avrupa Birliği standartlarına uygun bir iç denetim sisteminin kurulması için adımlar atılmıştır. İç denetimde kamu sektöründe merkezi uyumlaştırma fonksiyonunu ifa eden İç Denetim Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş olup, kamu kurumlarında denetim anlayışının; katı bürokratik anlayış, yerleşik kültür ve denetimin tatbikine yönelik potansiyelin harekete geçirilememesi gibi nedenlerle etkin olamadığı yönünde görüşler dile getirilmektedir.

Türkiye’de denetim uygulamalarının bir bütün olarak, kamusal denetim, bağımsız denetim ve iç denetim anlamında, en etkili ve yaygın şekilde uygulandığı alan olan bankacılık sektörü, kapsamlı yasal düzenlemeler, mesleki standart ve ilkeler, kurum içi kurallar gibi geniş bir mevzuata tabi olmakta; diğer yandan taşıdığı kurumsal ve sistemik riskler nedeniyle tam donanımlı ve etkin bir risk yönetim ve denetim sistemini yerleştirme çabası içinde bulunmaktadır.

Tarihsel birikimi ve yerleşik kültürün katkısıyla denetim konusunda ileri seviyede bulunan bankacılık sektörü, 1999 yılına ait mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve takiben 2005 yılında yasalasın meri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile iç denetimin yapısında radikal dönüşümler yaşamıştır. Denetimin temelini oluşturan tarafsızlık ve bağımsızlığın bir sonucu olarak bankalarda iç denetim birimi, icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyeleri

arasından seçilen en az iki üyeden teşkil eden Denetim Komitesi'ne bağlanmıştır.

Denetimde en köklü değişiklik, bankalarda iç denetim konusunda yetkili olan müfettişlerin oluşturduğu iç denetim biriminden ayrı olarak risk yönetim ve iç kontrol sistemlerinin oluşturulması ve risk odaklı bakış açısına sahip olması beklenen iç denetim birimine iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkinliği ve yeterliliğinin gözetimi görevinin verilmesidir. Yapılan düzenlemelerle iç denetimde bankaların farklı ve esnek uygulamaları asgari düzeye indirilmiş; standart bir yapı kurulmuştur. Ancak kapsamlı mevzuatın takibi ve tatbiki; çok yoğun iç ve dış denetim; iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim birimlerinin kurulması ve kadro tahsisi; resmi kurumlara çok sayıda konuda raporlama yapılması gibi uygulamaların yoğun olduğu, bunların bir bölümünün karşılığı bulunmayan maliyet ve bürokratik yük oluşturduğu yönünde, özellikle sektör içinde bulunanlardan, eleştiriler dile getirilmektedir.

Bankacılık sektörünün sahip olduğu ve tatbik ettiği denetim anlayışının oldukça geniş ve detaylı olduğu, bu durumun sektörün kendine özgü işlevi ve taşıdığı risklerin niteliğinden kaynaklandığı belirtilebilir. Doğal olarak bankacılık sektörüne göre daha dar kapsamda denetim uygulayan reel sektör ve kamu kurumlarında, denetimin genel kabul gören bir çerçevede dikkate alınması ve gerçek anlamıyla kendisine alan bulabilmesinin zaman ve iş kültüründe değişime ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M., 2011, "Denetim Anlayış ve Metodolojisinde Değişimin Adı: İç Denetim", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 14: 285-305.
- Alagöz, A., 2008, İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü, Editörler: Doğan Zeki, İnal Mehmet Emin, Tablet Yayınları, Konya: 95-126.
- Aslan, S. ve Özçelik, H., 2009, "İç Denetim ve Toplam Kalite Yönetimi İlişkisi", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 10: 109-119.

- Bozkurt, N., 2012, "Denetim, Denetim Standartları ve Uygulamaları", TURMOB Bağımsız Denetim Eğitimi Ders Notları.
- Dinç, E. ve Gerekan, B., 2008, "İç Denetim Hizmetlerinin Dışarıdan Satın Alınması Kararını Etkileyen Faktörler ve Bazı Nitelikler Açısından Farklılıkların Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi, C.13, S.3: 67-88.
- European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2005, Durum Raporu: Avrupa'da İç Denetim.
- Gönen, S. ve Çelik, M., 2005, "Rekabet Üstünlüğünü Sağlamada İç Denetim ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Stratejik Ortaklığı", Ege Akademik Bakış, Cilt 5, Sayı 1-2: 41-46.
- Gürkan, N.Z., 2009, "Türk Kamu Mali Yönetiminde İç Denetim ve İç Denetim Algısı", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Institute of Internal Auditors, 2009a, IIA Position Paper: The Role of Internal Auditing in Enterprise-Wide Risk Management.
- Institute of Internal Auditors, 2009b, IIA Position Paper: The Role of Internal Auditing in Resourcing the Internal Audit Activity.
- Institute of Internal Auditors, 1999, "İç Denetim Mesleği Uygulama Standartları ve Yönlendiren İlkeler", Sayıştay Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi, Çeviren: Baran Özeren.
- İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2012, Kamuda İç Denetim Faaliyetlerinin İlk Beş Yılı.
- İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2011, Kamu İç Denetimi Strateji Belgesi (2011-2013).
- İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2009, Kamu İç Denetim Genel Raporu 2008.
- Kartal, F., 2012, "Türkiye'de Banka Denetimi", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt:49, Sayı: 565, Mart 2012: 55-69.
- Korkmaz, U., 2007, "Kamuda İç Denetim", Bütçe Dünyası, Cilt 2, Sayı 25: 4-15.
- Office of the Auditor General Manitoba, 2006, A Guide to Leading Edge Internal Auditing in the Public Sector.
- Sağlar, J. ve Tuan, K., 2009, "İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerine Etkileri", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009: 343-358.
- TMSF, 2012, 2011 Yıllık Faaliyet Raporu.

- Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, 2012, Yeni Türk Ticaret Kanunu ve İç Denetime İlişkin Düzenlemeler Hakkında Görüş-Öneriler.
- Yurtsever, G., 2008, Bankacılığımızda İç Kontrol, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:256, İstanbul.
- 3182 Sayılı Bankalar Kanunu.
- 4389 Sayılı Bankalar Kanunu.
- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.
- 1 Kasım 2006 tarihli, BDDK'nın yayımladığı Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik.
- 30 Aralık 2011 tarihli, SPK'nın yayımladığı Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ.
- 28 Haziran 2012 tarihli, BDDK'nın yayımladığı Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik.